

I.

Marleyův duch

Jakub Marley zemřel. Potvrdil to kněz, kostelník, hrobník i pozůstalí. Potvrdil to i pan Skruž, jehož jméno bylo tak výborně zapsáno na burze, že kdykoli se objevilo na bankovní listině, vyvolalo spokojený úsměv burziánů. Starý Marley byl mrtvý jako suk ve dveřích. Já netvrdím, že suk ve dveřích je něco naprosto mrtvého. Ale myslím, že suk v rakvi je ta nejmrtvější věc na světě. Proto mi, vážení, dovolte, abych ještě jednou opakoval, že starý Marley je mrtvý.

Skruž, a teď už mrtvý Marley, bývali obchodními společníky celou řadu let. Skruž byl i jediným vykonavatelem jeho

poslední vůle, jeho jediným správcem, jediným dědicem, jediným přítelem a snad i jediným truchlícím. Ale ani Skruž nebyl tou smutnou událostí příliš zdrcen, jak lidé očekávali. I v den pohřbu si zachoval chladnou obchodní mysl a oslavil jej dobře uzavřeným obchodem.

A tak znovu říkám, Marley je mrtvý. A kdo si to nevštípí do hlavy, nenajde vůbec nic zajímavého v povídce, kterou vám chci vyprávět. Kdybychom věděli, že Hamletův otec byl mrtvý, než hra v divadle začala, žádný člověk by se nedivil, že se prochází ve větrné noci na svých vlastních hradbách. Vždyť se najde možná i dnes několik pánů středních let, kteří si vyjdou jen tak zvečera na místo, kde to fouká, aby vystrašili svého nezralého synka.

Jméno starého Marleye zůstalo na dveřích obchodu dlouho i po jeho smrti: Skruž a Marley, tak se firma dál jmenovala. Lidé, kteří tam přicházeli poprvé, nazývali Skruže někdy Skružem, a někdy panem Marleym, ale on stejně na obě jména slyšel a bylo mu jedno, jak mu zákazníci říkají.

Pane, byla to tvrdá duše, ten Skruž! Jak ten uměl dřít, lakotit a hromadit majetek! Byl ostrý jako křemen, ale nikdy z něj nevykřísila jiskérka šlechetného ohně. Byl také uzavřený a spokojený sám se sebou. A samotářský jako ústřice. Chladem, jenž panoval v jeho nitru, mu stará tvář ztuhla, scvrkla se a svráštěla, a jeho špičatý nos se stále víc přiosťoval. Když kráčel po ulici, připomínal ledový rampouch. Oči měl zarudlé, rty tenké a zamodralé, a jeho chytrácký hlas zněl, jako by skřípalo nenamazané kolo.

Hlavu mu dnes pokrývala mrazivá jinovatka, která se usadila na obočí i na štetinatém vousu. Studenou náladu nosil všude s sebou. I za největšího horka proměnil svou kancelář v lednici, ve které ani o Vánocích nenastala sebemenší obleva. Letní horko i zima měly na Skruže jen nepatrný účinek. Snad ho nerozehřálo žádné teplo, a ani krutý mráz se mu nedostal pod nehty. A ani žádný vítr, vánice, ani liják nebyly krutější a nemilosrdnější než Skruž. Lijáky, chumelenice a krupobití se někdy opravdu bohatě předaly, ale toho se Skruž nedopustil nikdy.

A tak mu na ulici nikdy nikdo nezastoupil cestu, aby se na něj usmál a s přívětivým pohledem se pozeptal: „Jak se máte, milý pane Skruži? A kdypak nás navštívíte?“

Ani žádný žebrák ho jakživ nepožádal o almužnu, žádné dítě se ho nikdy nezeptalo: „Kolik je, pane, hodin?“

Žádný mužský ani ženská se Skruže jedinkrát v životě nepoptali, kam jde, jak se mu dnes vede a jestli si nemyslí, že bude pršet.

Zdalo se, že dokonce i psi, kteří vodí slepce, poznali, co je pan Skruž zač. Jakmile ho uviděli, tahali své pány do průjezdů a na domovní dvorečky a vrtěli ocasem, jako by chtěli říct: „Chraň nás jeho zlého pohledu, můj pane! Ty nevidíš, ale já, tvůj pes, to cítím.“

Ale to všechno bylo Skružovi jedno. To se mu právě líbilo! Těšilo ho, že od sebe všechny odhání, že plaší lidskou sympatii a city.

Jednou, bylo to zrovna na Štědrý den, nejlepší den z celého roku, seděl starý Skruž v kanceláři a pracoval. Bylo stu-

dené, nevlídné a mlhavé počasí. Slyšel, jak lidé venku na dvoře přešlapují zimou, viděl, jak si mnou ruce, jen aby se trochu zahřáli. Hodiny na věži právě odbily třetí, a už se začalo stmívat. Ale co to povídám, stmívat! Vždyť nebylo světlo ani ve dne, jen světlo svícnu z oken kanceláří barvilo rudými skvrnami hustý, nahnědlý vzduch. Mlha se drala a vnikala každou skulinkou dovnitř, a byla tak hustá, že londýnské domy vypadaly jen jako své pouhé stíny. Kdo viděl ten zčernalý mrak, valící se a halící všechno kolem, mohl si málem myslet, že příroda vaří mlhu někde docela blízko.

Dveře Skružovy kanceláře zůstaly pootevřené, to aby měl stále na očích svého pomocníka, jenž opisoval dopisy v nevlídné komůrce, která se podobala temnému sklípku. Skruž měl v krbu jen malý oheň, ale ohníček jeho pomocníka Boba byl ještě daleko menší. Ano, hořel tam jen jediný žhavý uhlíček. Přiložit si nemohl, protože Skruž měl bedýnku na uhlí ve své kanceláři, a pomocník věděl, že kdyby se opovážil jít ke svému pánovi pro trochu uhlí, byl by v tu chvíli bez práce. Proto se zachumlal do lehkého kabátku a chtěl si nad svíčkou zahřát ruce. Ale jako hřejivý oheň si svíčku představit nedovedl, a tak se dál tetelil zimou.

„Veselé Vánoce, strýčku! Dej vám Bůh štěstí!“ ozval se náhle veselý hlas. Byl to hlas Skružova synovce Freda, který vrazil do kanceláře tak prudce, až sebou Skruž trhl.

„Eh,“ hekl Skruž, „co je to za hloupost!“

Synovec se tak zahřál rychlou chůzí, že mu pěkné mladé tváře jen hořely. Oči měl jako jiskry a jeho dech ve studené místnosti vytvářel obláčky páry.

„Vánoce že jsou hlouposti, strýčku?“ říkal Skružův synovec. „To určitě nemyslíte vážně, strýčku.“

„A právě že myslím,“ mračil se Skruž. „Veselé Vánoce! Pche! Proč se právě ty chceš veselit! Vždyť ty jsi chudý! Čím zaplatíš dluhy, když nemáš peníze?“

„No dobře,“ řekl synovec vesele.

„Ale proč se právě vy, strýčku, tváříte tak smutně a mrzutě? Vždyť vy jste bohatý!“

Skruž se hned nezmohl na vhodnou odpověď, tak zamručel ještě jednou:

„Pche! Hlouposti!“

„Nezlobte se, strýčku,“ řekl synovec.

„Jak se nemám zlobit, když žiju ve světě takových bláznů, jako jsi ty! Veselé Vánoce! Jdi mi s nimi k čertu! Čím jsou ti Vánoce? Jen zlým dnem, protože nemáš peníze, abys mohl splatit směnky. Je to jen obyčejný den, kdy jsi o rok starší, ale o nic bohatší. Když zavřeš obchodní knihy, zjistíš, že jsi celý rok na všem jen prodělával. Kdyby bylo po mém,“ pravil Skruž rozhořčeně, „dal bych každého blázna, který pokřikuje ‚Veselé Vánoce‘ hodit do jeho vánočního pudinku a navrch bych ještě zapíchl větvičku cesmíny.“

„Ale strýčku!“ domlouval mu synovec.

„Synku! Ty si slav Vánoce, jak se ti líbí, a já si je oslavím podle svého.“

„Oslavíte? Ale vždyť vy je neslavíte vůbec!“

„Jen mě nech,“ pravil Skruž. „Kolik ti ty tvé Vánoce už vynesly?“

„Třeba mně, strýčku, Vánoce nepřinesly ani žádné zlato a stříbro, ani penízek do kapsy, ale přece jsou to blažené a milé svátky, kdy si lidé pán nepán, bez rozdílu a ochotně, otvírají svá srdce. Je to smířlivá doba, je to nejkrásnější doba v roce, kdy spolu lidé nejvíce soucítí. A jsou zas vpravdě lidmi. Člověk zažívá zvláštní blaženost, jakou jindy nepocítí. Bůh žehnej Vánocům a díky za ně.“

Pomocník v komůrce bezděky zatleskal, a naznačil tak, že se vším, co řekl Skružův synovec Fred, z celé duše souhlasí. Ale vzápětí se vzpamatoval, jako by se dopustil hříchu a nehorázného činu. Začal snaživě načechrávat oheň, a tak se mu podařilo nadobro uhasit poslední kmitavou jiskru.

„Jestli se ještě jednou ozvete,“ křikl Skruž na pomocníka, „tak oslavíte ty své Vánoce na dlažbě. Vyženu vás z místa!“

„No, ty jsi ale řečník!“ obrátil se na synovce, „divím se, že tě ještě nezvolili do sněmovny.“

„Nezlobte se, strýčku. Raději mi slibte, že k nám zítra přijdete na oběd. Přijdete, vidíte!“

Skruž mu na pozvání odpověděl, aby si šel se svým obědem klidně až do horoucího pekla.

„Ale proč?“ zvýšil hlas Fred. „Proč nepřijdete?“

„Řekni mi, proč ses vůbec ženil?“ zeptal se Skruž.

„Protože jsem se zamiloval.“

„Protože ses zamiloval!“ ušklíbl se Skruž, jako by láska byla ještě daleko směšnější než oslava Vánoc.

„Sbohem!“

„Strýčku, vy jste přece u mě nebyl ani jednou, než jsem se oženil. Proč to uvádíte jako důvod, že přijít nechcete?“

„Sbohem!“ opakoval Skruž.

„Já od vás přece nic nechci, o nic se vás neprosím. Proč nechcete, abychom byli přátelé? Jste přece můj strýček!“

„Sbohem!“ řekl znovu Skruž.

„Je mi upřímně líto, že jste tak tvrdošíjný. Já jsem vám přece nezpůsobil žádnou nepříjemnost ani žádnou škodu. Přišel jsem vám jen popřát krásné a pokojné Vánoce. A také se pokusit o naše vzájemné sblížení. Ale o svou vánoční náladu nechci rozhodně přijít, z té se vyrušit nedám. A tak vám znovu přeji, strýčku, veselé Vánoce!“

„Sbohem!“ zamračil se Skruž.

„A šťastný Nový rok, strýčku!“

„Sbohem!“ řekl ještě s větším důrazem Skruž.

Jeho synovec odcházel bez nejmenšího rozhněvaného slova. Zastavil se ještě u dveří, aby popřál veselé svátky také Bobovi.

Ten se třásl zimou, ale měl v sobě více vřelosti než Skruž a za přání srdečně poděkoval.

„Také takový trouba,“ bručel Skruž, který rozmluvu zaslechl. „Můj pomocník má patnáct šilinků na týden, ženu a kupu dětí, a vede svou o veselých Vánocích! Ti lidé jako by snad utekli z blázince.“

Sotva Fred odešel, vstoupili do kanceláře dva muži příjemného zevnějšku, s klobouky a s listinami v rukou, a tvářili se skromně a zdvořile.

„Firma Skruž a Marley, že?“ pravil s úklonou jeden z pánů a podíval se do listiny. „Mám to potěšení mluvit s panem Skružem, nebo s panem Marleym?“

„Pan Marley zemřel před sedmi lety,“ odpověděl Skruž.

„Doufám, že jeho štědrost přešla na žijícího společníka,“ řekl jeden z pánů a podával Skružovi svou navštívenku. Skruž se zamračil a potřásl nevlídně hlavou.

„V této sváteční době, pane Skruž,“ pravil pán a vzal do ruky pero, „je více než kdy jindy žádoucí, abychom se podle možností postarali o chudé a opuštěné. Ti zvláště nyní nejvíc trpí. Tisíce lidí nemají nejnutnější potřeby a nemají ani teplo, pane.“

„A copak není dost vězení?“ zeptal se Skruž.

„Á, těch je dost,“ odpověděl muž a odložil pero.

„A co chudinské robotárny?“ ptal se dále Skruž, „ty snad zahálejí?“

„To ne, ale raději bych řekl, že zahálejí.“

„Šlapací mlýny a zákony o chudinství jsou snad také ještě v plné platnosti,“ řekl Skruž.

„Až v příliš velké, pane!“

„Usoudil bych z vašich slov, že je snad jejich blahodárné působení zastaveno. Jsem velmi rád, že to tak není.“

„Domníváme se, že ani šlapací mlýny, ani zákony o chudobě nedovedou pomoci po křesťansku prostým lidem obstarat jídlo a trochu topiva,“ odvětil pán. „A proto se nás několik bohatších domluvílo a sbíráme, právě v době Vánoc, peníze pro nejchudší a nejpotřebnější. Jakou částku, vážený pane, ráčíte věnovat? Všechno bude řádně zapsáno zde v listinách.“

„Nic,“ odpověděl Skruž.

„Přejete si, aby vaše jméno zůstalo v tajnosti?“

